

Erç
Taran dı

163460

İSLÂM TARİH, SANAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMA MERKEZİ
(IRCICA)

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	163460
Tas. No:	949.6 BALİ

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ
II. MİLLETLERARASI SEMPOZYUMU TEBLİĞLERİ
Tiran, Arnavutluk, 4-7 Aralık 2003

İstanbul, 2006

İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak ve İncelemeleri Dizisi; No. 14

ISBN 92-9063-152-X (Türkçe tebliğler)
ISBN 92-9063-151-1 (İngilizce tebliğler)
ISBN 92-9063-153-8 (Arnavutça tebliğler)
ISBN 92-9063-154-6 (Takım)

İslâm Konferansı Teşkilâtı
İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)
Barbaros Bulvarı, Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü
34349, Beşiktaş, İstanbul-Türkiye

Tel: +90 212 259 17 42
Faks: +90 212 258 43 65
E-posta: ircica@ircica.org
Web sitesi: www.ircica.org

© 2006 IRCICA

Önsöz: Halit Eren

Yayına Hazırlayan: Ali Çaksu

Baskı: Birmat Matbaacılık Ltd. Şti, İstanbul

IRCICA Kütüphanesi Katalog bilgileri

Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu (2.: 4-7
Aralık 2003: Tiran)

Balkanlar'da İslâm medeniyeti II. milletlerarası sempozyumu
tebliğleri / editör Ali Çaksu; önsöz Halit Eren.- İstanbul: İslâm Tarih,
Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2006.

xii, 541 s.: res. (çoğu rnk.), hrt., plan; 24 sm.- (İslâm medeniyeti
tarihi kaynak ve incelemeleri dizisi; no.14)

Dipnot var.

ISBN 92-9063-152-X (Türkçe tebliğler) ISBN 92-9063-154-6
(Takım)

1. Medeniyet, İslâm--Balkan Ülkeleri--Kongreler. 2. Medeniyet,
Türk--Balkan Ülkeleri--Kongreler. I. Çaksu, Ali. II. Eren, Halit. III.
k.a. IV. Seri.
949--dos21

KARA MAHMUD PAŞA (1742-1796)

Mustafa BİLGE*

Arnavutluk İskenderiyesi (İşkodra) Mutasarrıfı

Anadolu Türklerinin Arnavutlarla tanışmaları Bizans İmparatoru III. Andronikos'un Aydın beyi Umur Bey'den yardım istemesi ile başladı. Daha sonra Sırp Kralı Stefan Duşan'ın Arnavutluğu işgali (1343-6) sonrası ortaya çıkan bölgesel feodal beyler arasında Karlo Topya Osmanlılardan yardım istedi ve rakibi olan II. Balşa'ya karşı kesin bir galibiyet elde etti (18 Eylül 1385). Bu şekilde başlayan ilişkiler bölgeye sahip çıkmak isteyen Venediklilerle Osmanlıların doğrudan mücadelesi ile bir noktaya geldi. Osmanlıların galibiyeti ile Arnavutluk toprakları üzerinde Arnavut ili (Arvanid ili) adı ile bir sancak kuruldu. Ancak bu arada kuzey Arnavutluk'ta ölene kadar hüküm sürmüş olan İskender Bey'i (Skanderbeg, Georges Castri ota) de anmak yerinde olur. Çocukluğunda rehine olarak Osmanlı sarayına gönderilen ve 15 yıl Türk terbiyesi alan İskender Bey isyanından ölümüne kadar Tiran yakınında Akçahisar'da (Kroya, Croja, Kruje) oturmuş ve II. Murad'ı ve iki defa Arnavutluk üzerine sefere çıkmak zorunda kalan (1466-1467) Fatih Sultan Mehmed'i devamlı surette meşgul etmiştir. Sultan Fatih'e göre Arnavutluk ve özellikle İşkodra'nın bulunduğu nokta jeopolitik açıdan çok önemli idi. Bölge İtalyan yarımadasına yönelik (Otranto ve sonrası) fetihler için lojistik önemi hâiz bir konumda idi. Ayrıca Adriyatik Denizi ve genelde Akdeniz'in kontrolü bu noktaların ele geçmesi ile kolaylaşmış olacaktı. Ancak 1481'de padişahın ölümü ile bu büyük proje gerçekleşmemiştir. İşkodra, XVIII. yüzyıl ve XIX. yüzyıl kaynaklarında ve daha öncelerinde İskenderiye veya Arnavutluk İskenderiyesi olarak bilinmekte ve tarihi kaynaklarda bu şekilde geçmektedir.

* Dr.

İskenderiye (İşkodra) Sancağı Arnavutluğun kuzey kesimindedir ve halkı Karadağ (Montenegro) halkı ile yakın bir ilişki içinde bulunur. Ancak İskenderiye halkı Müslüman Karadağ halkı ise Ortodoks Hıristiyandır. Karadağ halkı Osmanlı Devleti'nin gayri-Müslim reayası olarak bilinmektedir.¹ Karadağ² tarafı, Bosna eyaletine tabi Hersek Sancağında ve Osmanlı Devleti hakimiyetine bağlı, ancak Dobra Venedik'e³ sınır olan bölge ve kaleleri ile birlikte (Podgoriçe ve İşbuzi⁴) düşünüldüğünde, İslam serhaddinin sonu, yani "intihay-i serhadd-i İslamiye"den idi. Dobra Venedik halkı deniz ticareti ile uğraşan bir halk olup özellikle Akdeniz'de söz sahibi olan güçlerle ticaret yapabilmeye anlaşmaları yaparlar ve üzerlerine düşen vergiyi verirlerdi. Osmanlı Devleti ile de bu tür anlaşmalar yaptılar ve daha ilk dönemlerden itibaren rahatlıkla ticaretlerini sürdürdüler.⁵ Ayrıca İstanbul'da sürekli ikamet elçileri vardı.

Karadağ'ın XVIII. yüzyılın ikinci yarısındaki durumuna bakmamız konumuza açıklık getirmesi açısından önem taşımaktadır. Ortodoks Hıristiyan olan Karadağ halkı İskenderiye (İşkodra) mutasarrıflığına bağlanmıştı. Fatih Sultan Mehmed İskenderiye'yi fethettiği günden beri bölge hakimiyeti İslam'ı kabul etmiş olan Buşatlı hanedanına verilmişti.⁶ Mutasarrıflık münhal oldukça yine o aileden biri tercih edilir, yani görevde irsiyet durumuna öncelik tanınırdı.⁷ Rumeli'ye yaptığı teftiş ziyareti sonunda yazdığı raporda A. Cevdet Paşa bölge için şöyle demişti "Arnavutluk Rumeli'nin bir Sedd-i Sedidi ve İskenderiye

¹ Arnavutluk Osmanlı dönemi tarihi için bk. Mustafa Bilge, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), "Arnavutluk" maddesi, c. III., s. 383-390. Ayrıca bölgenin 835 H. tarihli Tapu Tahrir Defteri neşri için bk. Halil İnalık, *Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, T.T.K., Ankara 1984.

² XVIII. yüzyıl arşiv kaynaklarının çoğunda Karacadağ olarak anılmaktadır.

³ Bugün Dubrovnik.

⁴ Bugün bu yerler Podgoriçe ve Spuz olarak adlandırılmıştır. Podgoriçe 1945 sonrası Titograd adını aldı ise de, sonradan eski ismine dönmüş olup günümüzde o adla bilinmektedir. Evliya Çelebi Podgoriçe kalesinin Venedik'e karşı yapıldığını ve içinde 700 asker bulunduğunu bildirir ve bölgedeki Podova, Bar, Ülgün gibi diğer kaleleri anlatır. Bk. *Seyahatname*, c. VI, s. 112-4.

⁵ Osmanlı Devleti'nin bu ticari müsaade anlaşmalarına ahidname, bu ülkelere de muahid ülkeler denirdi. Bazı ayrıcalıklara sahip oldukları için bu ülkelere imtiyazlı ülkeler de denilmiştir.

⁶ Markus Köhbach, "Nord Albanien in der Zweiten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts; Das Paşalık Shkodër unter der Herrschaft der Familie Bushatli" Albanien-Symposium 1984, Kittsee 1986, s. 13-179.

⁷ Bk. Ahmet Cevdet Paşa, *Tezâkir*, haz., Cavit Baysun, İstanbul, 1960, 13-20, s. 188-9; Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih*, İstanbul. 1273-1301, c. III, s. 284; Cavid Baysun, "Mustafa Paşa", *İA*, VIII/727-30

Sancağı Arnavutluğun kısm-ı azamı olan kegalığın⁸ mebde ve kilidi makamında olduğundan pek mühim olması dolayısıyla ez kadim Buşatlı hanedanının zir-i hükmündedir.⁹ Bu bölgenin yönetiminde olan Karadağlılar zaman zaman dış tahriklerle isyana kalkışmışlar ancak başarılı olamamışlardır. 1182/1768 Osmanlı Rus Harbi başladığı sıralarda bölge halkı Mora'daki Rus kaynaklı isyana katılmak istemiş, ancak girişim bastırılmıştır. III. Mustafa döneminde cereyan eden bu hadiselerde Mora seraskeri eski sadrazamlardan Muhsinzade Mehmed Paşa, İskenderiye Sancak Beyi ise Kara Mahmud Paşa'nın babası olan Gazi Mehmed Paşa idi. Gazi Mehmed Paşa 1768'de başlayan ve 6 yıl devam ederek 1774'de Kaynarca Antlaşması ile son bulan Osmanlı Rus savaşına katılmış ve hem Mora isyanını bastırmada (1770) hem de sonraki yıllarda harbin devamı boyunca çeşitli görevlerde bulunmuştu.¹⁰ Harp sonunda devlete yaptığı hizmetler onun şöhretini artırmış sahip olduğu mukataalar dolayısıyla gücü çoğalmıştır.¹¹ Rusların kışkırtmalarına karşın Karadağ (Karacadağ) üzerinde baskıyı artıran Mehmet Paşa Buşatlı'ya yetkiler verilirken, oğlu Mustafa'ya da rütbe-i mir-i mirani ile Üsküp sancağı müceddeden (ilk olarak) tevcih edilmiştir.

Mahmud Paşa'nın göreve getirilmesi

Gazi Mehmed Paşa'nın dört oğlu ve bir kızı vardı. Bunlar Mustafa Paşa,¹² Mahmud Paşa, Ahmed, İbrahim Paşa ve Krajo Hanım idi. Oğulları da kendisi gibi uzun süre Osmanlı Devleti'nin üst düzey yöneticileri arasında yer alan

⁸ Arnavutluk'ta genelde halk kuzeyde Gegalar (Arnavutça Geget) ve güneyde Toskalar (Arnavutça Tosket) olarak iki kısıma ayrılır

⁹ 1278/1861 tarihli bu rapor için bk. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Esas Evrak, Dosya 79/Vesika 8.

¹⁰ Gazi Mehmed Paşa hakkında yazılı tarihlerimizde çok az bilgi vardır. Cavit Baysun da *İA*'daki "Mustafa Paşa" maddesinde *Sicill-i Osmani*'de Mehmet Süreyya'nın verdiği bilgileri aynen nakletmiştir. Bk. *İA*, C. VIII, s. 727, *Sicill-i Osmani*, C. IV, s. 328-9 dan naklen. Bu hususta dönemin Vak'anüvisi A. Vasıf Efendi de basılmış olan 2 ciltlik *Mehasin'ül-Asar ve Hakaik'ul-Ahbar* adlı eserinde (İstanbul, Üsküdar, Dar'ul-Tıba'at el-Amire, 1218, C.I/s.311-2, C.II, s. 70-1) Gazi Mehmed Paşa hakkında çok az bilgi vermiştir. Biz bu eksik bilgileri arşiv belgeleri ile tamamlamaya çalıştık. Bk. BOA, AE, III. Mustafa, 615, 1414; H.H. 6370; H.H. 3306; H.H. 260; TSMA, E. 12264, TSMA, Fermanlar, hazırlayan Ü. Altındağ, s. 68, No. 664. E. 5226/38, Evasıt-ı Cemaziyelahir, 1182.

¹¹ BOA, H.H. 6370. Bk. Markus Köhbach, adı geçen makale, s. 146; Şemseddin Sami, "İşkodralı" *Kamusul a'lam*, c.II, s. 982.

¹² Bu Mustafa Paşa'yı sonradan İskenderiye mutasarrıfı olan torunu ile karıştırmamak gerekir. Bahsi geçen Mustafa Paşa Mahmud'un ağabeyisidir. Halbuki *İA* de *EF*'nin birinci ve yeni baskılarında ve yine *DİA*'de madde başı olan Mustafa Paşa Şerifi çok sonra yaşamış Asaf Mehmet Paşa'nın oğludur.

Mehmed Paşa'nın aile fertleri bazen devletin başına gaileler açmış ve büyük problemler oluşturarak gazab-ı padişahiye uğrayarak fermanlı olmuşlar, yani idama mahkum edilmişlerdir. Gazi Mehmed Paşanın vefatı ile¹³ Mustafa Paşa'nın göreve geldiği söylenmektedir, ancak bu pek kesin değildir. Muhtemelen Mehmed Paşa hayatta iken oğlu Mustafa vefat etmiştir. Dolayısıyla Mehmet Paşadan sonra ikinci oğlu Mahmud'u İskenderiye mutasarrıflığında görüyoruz. Bu tarih de çok muhtemelen 1189 tarihidir. Osmanlı Rus Harbi'nin henüz son bulduğu yıllardır. Mahmud Paşa'yı görevde gösteren bulabildiğimiz son kanıt şimdilik 1189 tarihli "elviye mutasarrıflarını" gösteren belgedir.¹⁴ Diğer livalar yanında İskenderiye Sancağı, Köstendil Mutasarrıfı olarak işaret edilen vezir-i mükerrer Mehmed Paşa'ya verilmiştir (27 Cemaziyel evvel 1186/27 Ağustos 1772'de tevcih edildiği işaret edilmektedir).

Mahmud Paşa ve İskenderiye Sancağı

Mahmud Paşa'nın İskenderiye sancağında bulunduğu günler, sürekli komşuları olan sancaklarla mücadele içinde geçmiştir. Paşa sadece komşu sancaklarla değil, kuzeyde Karadağ (Montenegro) ve Venedik (Dobro Venedik, Dubrovnik) güneyde Tiran, İbasan, Avlonya (Vlore), Draç (Durrës), Ohri gibi sancaklarla, hatta Hersek ve Bosna gibi uzak mesafelerle bile sürekli problemlerli günler yaşamış ve babası Mehmed Paşa'dan devraldığı toprakları genişletmeye çalışmıştır. Ancak bütün bu geçen süre içinde Bab-ı Ali ile düzgün münasebetler içinde olamamış ve neticede aleyhinde gelen şikayetleri değerlendiren merkezi yönetim kendisini İskenderiye Sancağı'ndan almak durumunda kalmıştır. Arşivden elde edilen belgelerde İskenderiye sancağı çoğu yıllarda başkalarının uhdesinde görülmektedir. Diğer komşu vilayetlerden gelen şikayetler bir yana, İstanbul'da daimi ikamet elçisi olarak bulunan Venedik (Dubrovnik) elçisi sürekli kendisinden şikayet etmiş ve Reisülküttab Efendi ile yaptığı görüşmelerde onun ikaz edilmesini ve evamir-i şerife ile pend u nush edilmesini rica etmiştir.

¹³ İskenderiye mutasarrıfı Mehmed Paşanın ölümü 15 Cemaziyevvel 1189/14 Temmuz 1775'tir (bk. Ali Emiri, *İşkodra Şairleri*, nşr. Hasan T. Karateke, İstanbul, 1994, s. 74. Ve ondan naklen C.J. Heywood, *EP²*, yeni baskı, c. IV, s. 588-9. Ancak Gazi Mehmed Paşa bu tarihe kadar sürekli İskenderiye mutasarrıflığında bulunmuş değildir. 1186 yılına ait iki belgede İskenderiye mutasarrıfı olarak Mehmed Paşa'nın oğlu Mahmud Paşa görülmektedir, (bk. BOA, AE, III. Mustafa, 1713 ve Cev. Ask. 38288). Bu iki vesikaya göre, 1186/1772 yılında İskenderiye mutasarrıfı olarak Gazi Mehmet Paşa yerine Mahmud görülür. Tarih 1186/1772

¹⁴ Bk. BOA, Cevdet Dahiliye, 9339, Tarih 1189/1775.

Karadağ hudutları içinde bulunan, ancak dolaylı olarak yine Osmanlı topraklarına ait olan Podgoriçe ve İşbuzi kaleleri ve Çetinye gibi yerlerin merkezleri Mahmud Paşa'nın sürekli rahatsız ettiği yerler arasında bulunmuştur. Venediklilerin ticaretleri aksamış, Kotor (Cattaro) kalesi tecavüzlere maruz kalmıştır. Bu kaleye yaklaşmak ve orayı görmek isteyen Evliya Çelebi'ye İşbuzi ve Podgoriçe kaleleri görevlilerinin böyle bir seyahatin tehlikeli ve o anda mümkün olmadığını söylemeleri üzerine, Evliya Çelebi "İnşallah fethinde bulunup temaşa ederiz" demişti.¹⁵ Venedikliler Osmanlı Devleti'nden ahidname almış ve muahid devlet statüsünde bulunan, vaktinde vergisini ödeyen bir ticaret merkezi olup bu gibi rahatsızlıklar güveni sarsıyordu. Güvensizlik ticareti sekteye uğrattığı için, İstanbul'daki elçi bunu her ziyaretinde bir vesile ile Reisülküttab'a nakletmiştir. 1188/1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası Avrupa'da ve daha doğrusu bütün dünyada Osmanlı Devleti'nin gücünün zayıfladığı herkes tarafından bilinen bir gerçek olarak ortaya çıktı. Osmanlı coğrafyasının birçok yerinde başkaldırmalar ve "memalik-i mahruse" yani korunmuş ülkeler olarak bilinen Osmanlı topraklarına tecavüzler başladı. Kırım'a Ruslar göz dikti (1188/1775), Arabistan'dan Necid bölgesinde Vehhabiler olarak bilinen Al-i Suud yani Suud ailesi yönetime başkaldırma girişiminde bulundu ve nihayet Rumeli isyanları başladı. Cizye teslimini her 3 yılda bir yapan Dobra Venedikliler¹⁶ artık bu cizyeden kurtulmanın yollarını arar oldular. Ancak Venediklilerin gelir kaynakları, Osmanlı limanlarına uğramak zorunda olan ticaret gemilerine ve gemi taşımacılığına bağlı olduğundan bu işe kalkışamadılar.

1190/1776 yılında İskenderiye'ye (İşkodra) mutasarrıf olan Vezir Kara Mahmud Paşa bölgede zayıflamış olan Osmanlı merkez yönetimini güçlendirmek amacı ile geniş bir operasyona girişti. İlk hedefi babası döneminden beri Rusların kıskırtmaları ile zaman zaman kalkışma hareketine girişen Karadağlıları kesin itaat altına almak ve Venediklilere bölgede Osmanlı Devleti'nin gücünü hissettirmek oldu. Podgoriçe (Podgorica), İşbuzi (Spuz), Zabyak (Jabjak) kaleleri ve Çetine (Çetinje) yerleşim merkezleri ilk hedefleri arasında idi. Kulaşin ve Nakşin kazalarına kadar seferler düzenleyerek buraları İskenderiye sancağı yönetimine kattı. Önceleri "Nevahiy-i Erbaa" denilen Çernica, Rieka, Lişanska ve Katonska adlı dört bölgeyi itaat altına alarak cizyelerini

¹⁵ Evliya Çelebi burayı ziyaret edemeyince şöyle ilave etmişti "El-umuru merhunetün bi evkatiha" yani her işin bir vakti vardır. Yani, şu an mümkün olmayan bu ziyaret gün gelir mümkün olur. Bk. *Seyahatname*, c.VI, s. 114.

¹⁶ Bk. BOA, A. AMD. Dosya 20, Vesika 26, T. 1190/1776.

topladı.¹⁷ Bu ilk hareketler Ahmet Cevdet Paşa gibi Şemseddin Sami tarafından da “Mora ve Karadağ'da devlete büyük hizmetlerde bulundu” denilerek methedilmektedir.¹⁸ Ancak Kara Mahmud Paşa sonra topladığı cizyeleri devlet hazinesine göndermek yerine kendi kasalarına koydu ve artan ekonomik gücüne paralel olarak askeri gücünü de genişleterek komşu sancaklara tecavüz etmeye başladı. Güney Arnavutluk'ta bulunan Avlonya (Vlore), Draç (Dürres), Berat, İlbasan, Ohri yanında, batıda ve kuzey batıda komşu sancak mutasarrıflarının görev sahalarına müdahalede ve her türlü müteceviz harekette bulundu. Bu durum komşu sancak mutasarrıflarını olduğu kadar, Venedik (Dubrovnik) ve Avusturya gibi Osmanlı Devleti ile barış içinde olan ve anlaşma üzere bulunan ülkeleri de rahatsız etti. Hakkında şikayetler artan İskenderiyeli vezir Kara Mahmud Paşa'ya çok geçmeden Bab-ı Ali'den bir ihtar geldi. Merkez tarafından ilk tedbir olarak yeri değiştirilmek istendi ve İskenderiye sancağına bir başka kimse tayin edildi.¹⁹ Ahmed Cevdet Paşa gelişen bu durumu şöyle anlatır: ²⁰

“İşkodra [İskenderiye] mutasarrıfı bulunan meşhur Kara Mahmud Paşa Kegalkta teneffüz ve teferrüd ederek beri taraftan İlbasan ve Ohri'ye ve Üsküp ve Manastır civarına kadar bölgeyi hakimiyeti altına aldığı gibi öte tarafta dahi Padgoriçe, ve İşbuzi ve Nakşin ve Kulaşin'e kadar tecavüz ederek buralarını ve Karadağ mahiyelerini cebren İşkodra sancağına ilhak ve Çetine'ye varıp Karadağ'ın cizyesini cibayet eylemiştir [toplamıştır]. Mezkur kazalar ise ötedenberi Bosna eyaletine mülhak ve ahalişi Boşnaktır. Bu cihetle Bosna Valileri Mahmud Paşa aleyhinde şikayette bulundular. Mahmud Paşa bu misillu [bu ve benzeri] etvar-ı serkeşanesinden [başibozuk tavırlarından] ve esbab-ı saireden [başka nedenlerden] dolayı fermanlı oldu. Hakkında ısdar olunan ferman-ı alide ta'dad olunan [sayılan] töhmetlerinden [suçlarından] biri de fuzuli [gereksiz] Karadağ reayası üzerine hareketle isal-i hasar eylemiş [oralara rahatsızlık vermiş] olması hususu idi.”

¹⁷ Bk. Ahmed Cevdet Paşa, *Tezâkir*, c. 13-20, s. 188-9.

¹⁸ Şemseddin Sami, “İşkodralı”, *Kamus-ı A'lam*, c. II, s. 982.

¹⁹ Bk. BOA, Cevdet Dahiliye, 12458 ve BOA, A.AMD. Dosya 21, Vesika 52 İskenderiyeli Mahmud Izvornik'e gönderildi ve onun yerine İskenderiye'ye Muhtarpaşazade Mehmed Paşa getirildi. Tarih 1193 Şevval.

²⁰ Bk. Ahmet Cevdet Paşa, adı geçen rapor, s. 12. Bu rapor Ahmed Cevdet Paşa'nın *Tezâkir*'de verdiği bilgilere benzemekte olup yer yer ondan ayrılmakta ve ayrıntılara girmektedir. Rapor *Tezâkir*'e nisbetle Buşatlı ailesi ve Mehmed Paşa hakkında daha fazla bilgi içerir.

Kara Mahmud Paşa'nın etrafa verdiği bu tür rahatsızlıklar daha geç dönemlerde yine Ahmed Cevdet Paşa gibi müfettişlik görevi ile bölgeye giden Ali Emiri Efendi tarafından şu şekilde anlatılmaktadır: ²¹

“Kara Mahmud Paşa iğfalat-ı ecanibe [yabancı kışkırtmalara] aldanarak bazı münasebetsiz hallere tasaddi etmiş [girişmiş] ise de derhal izhar-ı nedamet ve peşimani ederek [yaptıklarına pişman olarak] yine meslek-i sadakata [bağlılık yoluna] berdevam olduğundan hıdemat-ı meşkuresi [iyi işleri] seyyiatından [kötü işlerinden] pek çok fazladır.”

Gerçekten de Mahmud Paşanın hayatını bu son cümle ile özetlemek mümkündür: “Devlete hizmetleri, kötülüklerinden pek çok fazladır”. Osmanlı padişahlarından I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerinde bölgede çok önemli görevlerde bulunmuş olan İskenderiyeli Vezir Kara Mahmud Paşa 1199/1784 yılında hakkında çıkartılan idam fermanına kadar birçok evrelerden geçmiştir. Bulunduğu görevleri Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'ndeki vesikalardan ve az da olsa dönemin Vakanüvisleri olan Ahmet Vasıf Efendi, Enveri, Halil Nuri gibi tarihçilerin eserlerinden takip etmemiz mümkün olmaktadır. Arşivlerimizde bulunan Muallim Cevdet, Ali Emiri ve Hatt-ı Hümayun gibi klasik tasnifler yanında, sonraki dönemlerde Bab-ı Asafi kalemi A.AMD kodu ile açılan Reisülküttab'ın özel kaleminden ortaya çıkan vesikalar İskenderiye'deki (İşkodra) bu mutasarrıf ve yaptıkları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmamıza yardım eder. Görüşümüze göre, devleti en çok rahatsız eden konu bu zatın bölgeden topladığı ve hazineye göndermekle yükümlü olduğu paraları göndermemesi ve onlarla daha fazla askeri güç toplayarak etrafı rahatsız etmesidir. Bu durum en hassas konu olarak ortaya çıkmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunan Derbentler Muhafızı Kurt Ahmet Paşa mühürlü bir vesikada İskenderiye mutasarrıfından şikayet edilmekte ve şöyle denilmektedir.²²

“İskenderiye mutasarrıfı Mahmud Paşa Mora tarafına görevli olarak gönderilmemi fırsat bilerek bana ait olan zahire stoklarına ve emlake zarar vermiştir. Adı geçen paşanın emr-i ali olmadan ve padişahımızın rızası dışında davranarak yetki bölgeme ait topraklara girmesi devlet-i aliyye tarafından men edilmelidir. Aksi takdirde benim bundan böyle bölgemi bırakarak göreve

²¹ Bk. Ali Emiri, adı geçen eser, s. 76.

²² Bk. TSMA, E. 11436, Tarih, Cemaziyel Evvel, 1193/1779 yılı Haziran.

ayrılmam mümkün olmayacaktır.” Mercû-i rahmet es-Samed Abduhu Kurt Ahmed.

Bu ve benzeri vesikalarda görüldüğü üzere, İskenderiyeli Mahmud 1779 yılı içinde etrafı rahatsız eden hareketlerde bulundu ve gelen şikayetler sonrası aynı yıl içinde yeri değiştirilerek yerine bir başkası tayin edildi. Adı geçen Muhtarpaşazade Mehmet Paşa önceden Kaptan-ı Derya Gazi Vezir Hasan Paşa yanına memur edildi, sonradan ise İskenderiye mutasarrıflığı ile ödüllendirildi. Mahmud Paşa ise yukarıda anlatıldığı üzere, Bosna eyaleti Hersek bölgesindeki Izvornik Sancağına (Zvornik) gönderildi.

Sonraki yıllarda İskenderiyeli Mahmud Paşa itaatsizlik ve yetkisini aşan işlerle meşgul olması dolayısıyla idama mahkum oldu (1199/1785).²³ Bu senelerdeki hadiselerin takibi için elimizdeki en güvenilir kaynak Vakanüvis Ahmed Vasıf Efendi'nin 1197/1782-3 den başlayarak 1201/1786-7 yılına kadar devam eden ve bu yıllar içindeki olayları anlatan eseridir.²⁴ Bu eserde idam fermanı da ele alınmaktadır. Mahmud hakkındaki 1785 Mart tarihli idam fermanı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Cevdet Dahiliye 4728 numarada bulunmaktadır. Bu belgenin incelenmesi sadece Vezir Kara Mahmud Paşa'nın idam hükmünü göstermekle kalmaz, aynı zamanda bize birçok ilave bilgi verir. Bu bakımdan bu ferman metnini tamamen vermeyi uygun gördük. Ferman o dönemde Prezrin mütesellimi olan Abdullah Paşa'ya hitaben kaleme alınmıştır.

²³ Bk. BAO, Cevdet dahiliye, 4728. Bu fermanı bu makalemizde aslı, açık yazılımı, transkribe edilmiş şekli ile veriyoruz. Ferman, içeriği açısından ve izalesi emredilen kişinin birkaç defa bu cezadan kurtulmuş olması ve aff-ı şahaneye mazhar olması dolayısıyla çok önemlidir. Ayrıca bu fermanda kullanılan ifadeler ve işaret edilen hususlar çok dikkat çekicidir. Alınması gereken tedbirler de ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Tarih evasit-ı Cemaziyelevvel 1199/1785 yılı Mart ayı sonlarıdır. 1199 senesi Cemaziyelevvel ayının 20'sine kadar Sadrazam Halil Hamid Paşa, 20'si sonrası Hazinekar Şahin Ali Paşa olduğuna göre bu idam kararı ve takibi konusu iki sadrazam dönemlerini içine alır.

²⁴ Ahmed Vasıf Efendi'nin *Mehasin'ül-Asar ve Hakaik'ul-Ahbar* adlı eseri 1166/1752-3 den başlayarak 1188/1774 yılına kadar olan olayları içine alır. Halbuki Ahmed Vasıf Efendi'nin yazdığı olaylar 1219 senesine kadar devam eden muhtelif yazmalar halinde değişik kütüphanelerde bulunur. 1188/1774'ten başlayarak 1193/1779'a kadar olayları anlatan nüsha, tarafımca neşre hazırlanmış ancak henüz basılmamıştır. 1197/1201 arası olayları içine alan nüsha Mücteba İlgürel tarafından transkribe edilerek neşredilmiştir. (bk. İstanbul Üniv. Ede. Fak. Yayınları No. 2242. İst. 1978.) s. 301-340 ve 381-2 arası İskenderiyeli Mahmud'dan bahseder. Vasıf Efendinin Tarihi'nin diğer nüshaları neşredilmeyi beklemektedir. 1203/1788-9 ve sonrası olayları için bk. Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul 1309, c. IV, s. 308; Mahmud Paşa'nın af dilemesi için bk. c. IV, s. 358-60. Yine bk. c. VI, s. 238-249

sudur-ı evamir-i şerifeden sonra affı, tezayüd u şekavete vesile ve nice hane-
danlar harabına sebep olmaktan gayri nesneyi müfid olmayıp ve bu esnada
dahi karındaşı Ahmed ile bilittifak bagiyane ve zalimane icray-i şakaveta
mübaderet ve İşbuzi ve Padgoriçe kalelerini hasr u tazyik ederek istila
mel'anetine ve idam ve izalelerini icab eder nice nice evza'-ı şekavetkaraneye
cesaret eyledikleri tahkiklerde-i şehriyanem olup şaki-yi merkum Mahmud
ve karındaşı Ahmed'in izale-i vücud-ı habaset aludlarıyla tathir-i bilad ve
iraha-yı 'ibada mezid ikdam u sa'y marr'ul-kelam olmak hususuna irade-i
katı'a-yı husrevaneme ta'alluk etmeğin hassaten işbu ferman-ı 'alışanım isdar
ve [isim yeri boş] ile irsal olunmuştur. İmdi siz ki mir-imiran ve a'yanlar ve
bey ve beyzadegan ve sair muma ileyhimsiz şaki-yi merkum Mahmud ve ka-
rındaşının ne veçhile ve ne tarik ile olursa olsun elbette ve elbette vücud-ı
habaset aludlarını ruy-ı arzdan ref' ve şakavet u mazarratlarını 'ibadullah
üzerlerinden def' hususunda ne güne tedabire teşebbüs olunmak iktiza ederse
der 'aliyyeme istizana hacet hissetmeksizin tedmir ve istisalleri esbabını istih-
sale mezid gayret eylemeleri için Rumeli ve Bosna valilerine ve Ohri mutasar-
rifi vezire vesair iktiza edenlere hitaben mufassal ve meşruh başka başka
evamir-i şerifem ısdar olunduğu ve şakiyyan-ı mezkuranın tuğları ref' olunup
İskenderiye ve Ülgün ve Bar kalelerinde olan agavat ve neferatın mevacicleri
şaki-yi merkum Mahmud ve karındaşı Ahmed'in cezaları tertib olunmadıkça
verilmemek üzere iktiza edenlere tenbih ve aklama kaydettirildiği ve
merkuman haklarında ba'de ezin ebvab-ı 'aff u igmaz bilkülliye mesdude ol-
makla taraflarından istifa sureti ve ahar veçhile der'aliyyeme adamları gelirse
mahbusen ve mukayyeden memurlar taraflarına i'ade ve irsal olunacağı ve
her kim bunlar yine mazhar-ı 'af olurlar ve sonra bizlere icray-ı garaz
da'yesine düşerler havfiyle bunlara tarafdarlık eder ise tagi ve bagi menzile-
sine tenzil ile haklarından gelineceği ve şakiyyan-ı mezkuran haklarında bun-
dan böyle 'af muamelesi değil belki izalelerinde tecviz-i kusur edenlerin dahi
bu mukabelede mazhar-ı ceza olacakları ve İskenderiye ve Ülgün ve Bar tüc-
carının her ne mahalde emval u eşyaları bulunur ise telefden sıyaneten ve mal
u canlarına tertib-i zarardan vikayeten buldukları mahallerde tevkif ve eğer
cümle vilayetli ile bir yere gelip vakt-i muayyene dek şakiyyan-ı merkuman
Mahmud ve Ahmed'in ref'i vücudlarına kıyam etmezler ise mukaddem sadır
olan evamir-i 'aliyyem muciblerince tüccarın malları miri için zabt ve kendi-
leri eşkıya muavini oldukları için cezaları tertib olunacağı ahalinin fehm ede-
cekleri tarik üzere İskenderiye tarafında vesair etrafta ilan ve işaat olmak
matlub-ı şehriyanem idüğü ve İskenderiye ve ol havali tüccarı ekseri Vene-

dik memleketinde ticaret ve bey' u şıra ile melüf olmaları ile Venedik'te olan o maküle tüccarın emval u eşyalarının ahz u tevkifi ve şakiyyan-ı mezkuranın cezaları verilmedikçe salıverilmemesini mahalline yazması der'aliyyemde mukim Venedik Balyosuna ifade ve tenbih olunduğu ve memurlardan ve sairlerden irtikab-ı kusur ve rehavet edenler ve ta'tıl-i maslahata sebep u illet olanlar nedamet faide vermeyecek 'ukubete giriftar olacakları ma'lumunuz oldukta ber vech-i meşruh şakiyyan-ı mezkuranın ref'-i vücud-ı şekavet aludları emrinde Bosna ve Rumeli valileri ve Ohri mutasarrıfı vesair memurlar ile mükatebe ve muhabere ederek ve ne vechile ve ne tarik ile olursa olsun buldukları mahallerde hasr u tazyik olunarak tertib-i cezay-ı sezalarına ve İşbuzi ve Podgoriçe havalilerini levs-i vücud-ı şekavet aludlarından tasfiye ve tathire bilittifak damen-i dermeyeran-ı gayret eyleyip mikdar üzre kusur ve rehavet etmek ve merkuruların meva'id-i bi mealine ferifte olarak infaz-ı evamir-i 'aliyyemde tesamuh eylemek ve sonra nedamet faide vermeyecek cezaya mazhar olmaktan cümleiniz gayet elgaye tehaşa ve mücanebet ve bu irade-i şehriyaranemin icrasıyla meşkur ul-mesa'i olmakla bezl-i tenfizine kudret eylemeniz babında ferman-ı 'alışanım sadır olmuştur. Buyuruldu!

Vusul bulduktaki bu babda vech-i meşruh üzre şerefyafte-i sudur eden ferman-ı vacibul ittiba' ve lazimul imtisalimin mazmun-ı ita'at makrunu ile 'amil olup hilafından begayet tehaşa ve mücanebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz! 'Alamet-i şerife itimat kılasız.

Tahiren fi evasıt-ı şehri-cemaziyel ula sene tis'a ve tis'in ve mie ve elf. (T.1199)é

İskenderiyeli Asi Mahmud ve kardeşi Ahmed ile ilgili idam fermanının incelenmesi

Ferman tarihi: Evasıt-ı Cemaziyel ula 1199 Hicri, 1785 yılı Mart ayı ortaları.

Muhatab: Prezrin mütesellimi Abdullah Paşa, Rumeli'de İskenderiye Livası'na yakın sancaklarda bulunan beyler, beyzadeler, ayan, zabitan ve rical...

Mevzu: Bu zamana kadar çeşitli dönemlerde şakavet ve hiyanet etmiş olan ve hakkında çıkan evamir-i şerifelere rağmen affedilen, ancak uslanmayarak tekrar Karadağ bölgesindeki İşbuzi ve Podgoriçe kalelerini zorlayan ve benzeri şakavetlerde bulunan, adları geçen eşkiya Mahmud ve Kardeşi Ahmed hakkında çıkarılan idam hükmü

Fermanda istenilenler: Bu kişilerin şakavet ve mazarratlarını (zararlarını) ibadullah (Allahın kulları) dan uzak tutmak ve bu hususta ne gibi tedbir almak gerekiyorsa onları İstanbul'a sormadan almak.

Fermanın duyurulması: Rumeli ve Bosna valileri, Ohri mutasarrıfı vezir ve diğer ilgili kişilere ayrı ayrı duyurulmuştur. Fermanda yapılması istenenler şunlardır: Bu kişilerin tuğları refolunmalı (rütbeleri sökülmeli), ve İskenderiye, Ülgün ve Bar kalelerindeki ağalar ve neferlerin mevabikleri (maaşları) adı geçen Mahmud ve kardeşi Ahmed'in cezaları verilinceye kadar verilmemelidir. Ayrıca, af hususunda adamlar İstanbul'a gelirse onların hapsedilerek aynen geri yollanacağı, onlara yardımda bulunanların isyancı kabul edilerek gerekenin yapılacağı, verilen emirleri yerine getirmede eksiklik gösterenlerin cezalandırılacakları, İskenderiye, Ülgün ve Bar tüccarının bulunan malları ve hayatları koruma altına alınmak maksadı ile durdurulacakları ve eğer tüm şehirlilerle birlikte belirli bir vakte kadar bir araya gelerek işbirliği yapmazlarsa mallarının müsadere edilerek miri için (devlete) kaydedileceği ve kendilerine de eşkıya işbirlikçisi olarak muamele yapılacağı ve ceza görecekları ve bu durumun İskenderiye ve etrafında duyurulacağı gibi hususlar padişah olarak benim isteğimdir. İskenderiye ve o bölgelerin tüccarları çoğunlukla Venedik taraflarında ticaret yaptıkları için, orada bulunan tüccar ahalinin mallarının aynı şekilde bir yerde tutulmaları ve bu iş halledilmeden salıverilmemeleri hususunda İstanbul'da bulunan Venedik balyosuna (elçisine) gerekli talimat verilmiştir.

Görevlilerden işe gerekli önemi vermeyenler ve işi uzatanlar (ta'til-i maslahata sebep ve illet olanlar) sonradan pişmanlık fayda vermeyecek sonuçlara katlanmak durumunda kalacaklardır.

Tedbirler: Bosna ve Rumeli valileri ve Ohri mutasarrıfları ve diğer görevliler ile yazışarak her nasıl olursa olsun kuşatılarak ve baskı yolu ile cezalandırılmaları ve İşbuzi ile Podgoriçe bölgelerinin temizlenmesini temin etmek. Bu esnada kesinlikle Mahmud ve kardeşinin verdikleri anlamsız ve asılsız sözlere kanmayarak görevleri olan işleri emirlerinde herhangi bir gevşeme yapmaksızın yerine getirmek. Aksi bir ihmal neticesinde pişmanlık fayda vermeyecek cezaya düşmekten kaçınmalarını irade ediyorum. Bu irade-i şehriyaranemin yerine getirilmesi hususunda gayretleriniz esirgememeniz babında ferman-ı alışanım sadır olmuştur.

Fermana uymak: Gönderdiğim fermanım sizlere ulaştıkta açıklandığı üzere ona uymak vaciptir. İçindekilere göre hareket etmeniz gerekli olup karşı hareket etmekten kesinlikle uzak durmalısınız. Böyle bilmelisiniz ve fermandaki alamet-i şerifeye (tuğraya) itimat etmelisiniz.

Bab-ı Ali bu idam fermanı ile İskenderiyeli Mahmud'u isyancı ve fermanlı olarak ilan etti ve idamı için etrafa ferman suretleri gönderdi. Kapudan Paşa Cezayirli Hasan Paşa da takibi, tutulması ve idamı için devreye girdi. Karadağ'ı bu arada tümü ile kontrolü altına alan Mahmud Paşa kendisini takibe gelen devlet güçlerini de bertaraf etti. Tepedelenli Ali Paşa ve Aydoslu Mehmed Paşa Mahmud Paşa'ya karşı başarılı olamadılar. Bu arada başlayan Osmanlı-Avusturya-Rusya harbi tekrar Mahmud Paşanın imdadına yetişti ve harbe katılma karşılığında önünde af yolu açılmış oldu. Zira Osmanlı Devleti 1201 yılı 28 Şevvalinde, yani 14 Ağustos 1787 tarihinde girdiği bu Rus harbinde İskenderiye tarafında yeni bir cephe açmak ve isyancı Mahmud'u takip etmek yerine, onu ve gücünü emrine almayı uygun gördüğü için istediklerini vererek onu affetme yolunu tercih etti. Özellikle barış taraftarı olan III. Selim²⁵ padişah olduğunda devleti Rusya ile harp içinde buldu. Onun dönemi de İskenderiyeli Mahmud için af kapılarının açıldığı bir dönem olmuştur.²⁶ Mahmud'un devlete bağlılığını artırmak için kendisine ve etrafına imkanlar tanındı. Yeğeni (biraderzadesi) Mehmed Bey'e Kapıcıbaşılık, kardeşine de Ohri Sancağı tevcih olundu.²⁷ Kendisi de affa kavuştu ancak, külliyetli asker ile Bosna tarafına giderek Rumeli Valisi ve Belgrad Seraskeri Abdi Paşa'nın idaresine katılması istendi.²⁸ Bunun temin edilmesi fevkalade büyük önem taşıyordu. Zira bu sırada Avusturya Bosna eyaleti hudutlarını zorluyordu ve Graduşka'yı ele geçirmişti.²⁹ Nihayet Mahmud Paşa harbe katıldı ve beraberinde 15.000 asker ile İskenderiye'den hareket etti.³⁰ Kendisine Anadolu eyaleti verildi ise de o "Semt-i baid" yani bana uzak kalır diyerek Rumeli'ni istedi. Bu sırada Kapıcıbaşılık verilen vefat etmiş olan kardeşinin oğlu Mehmed

²⁵ 7 Nisan 1789 / 11 Receb 1203.

²⁶ Bk. BOA, H.H. 1106-B ve C. Kardeşi müteveffa Mustafa'nın oğlu.

²⁷ Bk. BOA, H.H., 15429 ve H.H., 15399 ve H.H. 9422 ve H.H. 9425. Osmanlı Devlet teşkilatında verilen kapıcıbaşılık rütbesi ve "müellefe-i kulub" karşılaştırması için bk. Vasıf, *Tarih, yazma*, TY 5981, s. 151-2.

²⁸ Bk. BOA, H.H. 15429 ve H.H. 1094.

²⁹ Bk. BOA, H.H. 15423 ve H.H. 15617.

³⁰ Bk. BOA, H.H. 9074.

Bey'e mir-i miranlık verilerek İlbasan Sancağı tevcih edildi.³¹ Kendisine de Yeni Pazar (Novi Pazar) başbuğluğu verildi.³²

İskenderiyeli Mahmud Paşa harbe fiilen katılmış ve başarılı haberleri İstanbul'a ulaşmaya başlamıştı ki, tekrar Rumeli Seraskerliğine talip oldu. Bunun verilmemesi durumunda Tuna sahiline memur olursa karşıya geçmeyeceğini açıkça beyan etti.³³ Ancak Rumeli Valisi Vezir Ebubekir Paşa idi ve görevinin başındaydı. Orası verilmedi, ancak Anadolu eyaletinde ısrar edilerek verilmiş oldu. Buna ek olarak bir de 600 kese para gönderileceği ve o anda Rumeli Valisine bağlı olan Avlonya ve Dukagin sancaklarının sonradan kendi maiyetine verilebileceği söylendi.³⁴ Böylece Arnavutluk'un nerde ise tümü İskenderiyeli Mahmud'un kendisi, kardeşi ve yeğeninin idaresine girmiş oldu. Bunlarla yetinmeyen Mahmud Avlonya ve Dukagin sancakları yanında bir de Prezrin Sancağını, eğer Avlonya olmazsa ona bedel olarak Alacahisar ve Dulçitrin sancaklarını istedi.³⁵ Yani İskenderiye Sancağı ve Anadolu Valisi olmanın dışında Arnavutluktaki bu yerlerin tümünün yönetiminin kendine verilmesinde ısrarcı oldu.³⁶ Ayrıca Avusturya ile mütareke yapılması ve Eflak'ın boşaltılması durumunda Eflak Seraskerliği de kendisine devlet tarafından verilmiş oldu.³⁷ Avusturyalılarla aktedilen musalaha sırasında Mahmud Paşa Vidin sahrasında 30 binden fazla asker ile birlikte oturmuş ve orduya ve anlaşmayı yürüten murahhaslara güç vermiştir.

Harp bitmiş ancak geçen günler içindeki bütün bu yazışmalar İstanbul'un canını sıkmıştır. “Bu adamda hayır yoktur” fikri adeta meşveretlerde ve en yüksek düzeydeki özel görüşmelerde hakim fikir durumuna gelmiştir. Hatta onu Nadir Şah'a benzetenler olmuş ve hakkında “niyeti zuhur ve huruc etmektir” denmiştir.³⁸ Bu soğukluk sürüp gitmiş ve 1207 yılı/1792-3 yılı vesikalarında görüldüğü üzere, İskenderiyeli Mahmud tekrar “magzub-i padişahi” yani padişahın kızdığı, gazabına, öfkesine maruz kalan kimse durumuna düşmüştür.³⁹ Bunun olağan sonucu olarak tekrar izalesi gerekmektedir.⁴⁰ Bu

³¹ Bk. BOA, H.H. 9422 T. 1205.

³² Bk. BOA, H.H. 10853.

³³ Bk. BOA, H.H. 8814.

³⁴ Bk. BOA, H.H. 9425 ve H.H. 9447 ve H.H. 10888.

³⁵ Bk. BOA, H.H. 10246.

³⁶ Bk. BOA, Cevdet Dahiliye, 11305 T. 1205.

³⁷ Bk. BOA, H.H. 5478 ve H.H. 6124 ve H.H. 11210 *EI*² 'de tüm askerinin seraskeri gibi gösterilmekte, Eflak Seraskeri olduğu belirtilmemektedir.

³⁸ Bk. BOA, H.H. 14381.

³⁹ Bk. BOA, Cevdet Askeriye, 41019.

arada Ohri Sancağı mutasarrıfı olan kardeşi İbrahim Paşa da kendisinden yüz çevirmiştir.⁴¹

1209/1794-5 yılında İskenderiyeli Mahmud'un tekrar affı konusu bu defa İspanya kralı tarafından aracılık yolu ile gündeme getirilmiştir.⁴² Vakanüvis Halil Nuri Bey bu konuyu geniş bir şekilde anlatmakta iken,⁴³ Vasıf'ın eklerinden 1209 yılı hadiselerini içeren yazmada⁴⁴ bu olaya yer verilmez. Ancak aynı tarihlerde Mahmud Paşa Rumeli Valisi bulunan Vezir Mustafa Paşa'dan da aracılık yapmasını istemekte ve "Benim için söylenenler tümü ile yalandır!" demektedir.⁴⁵ Bunu bir vazife bilen Mustafa Paşa İstanbul'a konu ile ilgili çok geniş bir tahrirat göndermiş ve Mahmud Paşa'nın affı tarafını iltizam etmiştir.⁴⁶ Önceden Rumeli Valisi olan Hakkı Paşa ile temasta olan Mahmud Paşa onun vasıtası ile de İstanbul'a bir tahrirat göndermeyi başarmıştı.⁴⁷ Bütün bu girişimler neticesinde Mahmud Paşa bir kez daha başarılı olmuş ve aff-ı şahane mazhar olmuştur. En son olarak vefatı yine bütün hayatı boyunca uğraştığı Karadağ'da olmuştur. Babası Gazi Mehmed Paşa ve kendisi hayatları boyunca Karadağ meselesi ile uğraşıp durdular. Bu bakımdan Karadağ ve bölge tarihinin araştırmacıları bu dönemleri gözardı etmemelidirler. Nihayet bölgeye yaptığı son bir sefer sırasında⁴⁸ 1211/1796'da Çetine (Çetinje) denilen yerleşim bölgesinde bir tuzağa düşürülerek ve bir gaflet anından istifade eden Karadağlılar tarafından öldürüldü. Ölümüyle boşalan İskenderiye Mutasarrıflığı görevine kardeşi İbrahim Paşa getirildi.

Sonuç

Vezir Kara Mahmud Paşa'nın Buşatlı ailesinin önemli bir temsilcisi olması dolayısıyla ailenin bölgedeki hakimiyeti hususunda birkaç söz söylemek istiyorum. Batılı yazarlar Buşatlı ailesinin Gazi Mehmed Paşa ile öne çıktığını ve oğulları Mustafa, Mahmud, Ahmed ve İbrahim dönemlerinde nerede ise yarı

⁴⁰ Bk. BOA, AE, III. Selim, 19762.

⁴¹ Bk. BOA, H.H. 15028.

⁴² Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, c. IV, s. 328-9. Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih*, c. VI, s. 146-7.

⁴³ Bk. TSMa, E. 2555.

⁴⁴ Bk. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Türkçe Yazmalar. No. 608.

⁴⁵ Bk. BOA, H.H. 12420.

⁴⁶ Bk. BOA, H.H. 2309.

⁴⁷ Bk. BOA, H.H. 2305.

⁴⁸ Mahmud Paşa'nın Podgoriçe'ye yaptığı son askeri sefer için bk. BOA, H.H. 10698, Tarih 1211/1796. Öldürülmesi hakkındaki bilgi için bk. H.H. 10725, 8813 ve 8831.

bağımsız duruma geldiğini ve hatta bu durumun ilerleyen tarihlerde Mustafa Paşa Şerifi döneminde devam ettiğini yazmaktadırlar. Bu kesinlikle doğru değildir.⁴⁹ Bölgenin Osmanlı Devleti'nden yarı bağımsız olması durumu bu dönemde söz konusu olmamıştır. Görünen tabloya göre dönem dönem Vezir Kara Mahmud Paşa ve sonradan Vezir Mustafa Paşa Şerifi başıbuyruk hareketlerde bulunmuşlar ve bunlarla ilgili etraftan şikayetlerin merkeze Bab-ı Ali'ye ulaşması üzerine sırasıyla onlara pend u nush üzere nasihat ve tenbihat içeren evamir-i şerifeler gönderilmiş, bunlar yetersiz kalınca da izaleleri ve tedmiri içen idam fermanları çıkartılmıştır. Zaten asilerle ilgili takip edilen yol da budur. Neticede İskenderiye (İşkodra) kalesine çekilen asiler bu kalenin çok muhkem olmasından yararlanarak devletle pazarlık mahiyetinde görüşmeler yapmaya ve canlarını kurtarmaya bakmışlardır. Mesele bundan ibarettir ve hiçbir zaman bir yarı-bağımsız hüküm sürme durumu olmamıştır. Nitekim bu dönemler ile ilgili olarak özellikle Başbakanlık Arşivi tasniflerinden A. AMD kodu ile bilinen Divan-ı Hümayun, Bab-ı Asafî Belgeleri, Ahmedi kalemî Belgeleri⁵⁰ arasında bulunan İskenderiyeli Asi Mahmud ile ilgili birçok vesika vardır ki, bu vesikalar onun yaptıklarından pişman olan veya yanlış anlaşıldığını söyleyen ve "af" dileyen nedamet gösteren arzlarıdır. Nitekim çoğu arzlar maksadına ulaşmış ve Mahmud ve Mustafa Paşalar aff-ı şahaneye mazhar olarak yeni görevlere getirilmişlerdir. Bu arada İskenderiyeli Mahmud'un 1198/1785 idam fermanı sonrası affa kavuştuğunu ve sonradan çıkan Osmanlı-Avusturya-Rusya savaşında eski görevlerinin kendisine iade edildiği gibi, kendisinin Eflak Seraskeri yapıldığını ve devlete büyük hizmetler gördüğünü unutmamak gerekir.

⁴⁹ Bölgenin bu dönemlerde yarı bağımsız hale geldiği hakkındaki görüş için, özellikle Stavri N. Naçi'nin "Le Pachalik de Shkoder Considere dans son developement Economique et Social au XVIIIe" *Studia Albanica*, Tiran 1966, s. 123-144 makalesine ve benzeri makalelere bakınız. Naçi şöyle der: "...Une formation étatique féodale sous la dynastie féodale Albanaise des Bushatli de Shkoder, Nous avons applé cette formation semi-indépendante..." Bu hususta, Markus Köhbach da verilen makalesinde bu görüşe katılır.

⁵⁰ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 2. Baskı, İstanbul, 2000, s. 288.